

ปัญหากฎหมายลิขสิทธิ์เกี่ยวกับงานที่สร้างโดยปัญญาประดิษฐ์ : กรณีศึกษาประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา และประเทศไทย

LEGAL PROBLEMS RELATING TO AI-GENERATED WORK: A CASE STUDY OF THE ENGLAND, THE UNITED STATES, CANADA AND THAILAND COPYRIGHT LAWS

ศิริพิชชา กฤษณ์พงศ์*

Siripich Kritsaphong*

อังค์วรา ไชยอนงค์**

Angwara Chaianong**

วันที่รับบทความ 22 มิถุนายน 2566

วันที่แก้ไขบทความ 17 สิงหาคม 2566

วันที่ตอบรับบทความ 17 สิงหาคม 2566

* นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต และ
นิติกรปฏิบัติการ, สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข

* LL.M. Student, Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University, Legal Operations Officer, Office
of the Permanent Secretary, Ministry of Public Health Ministry of Public Health

* e-mail: kloy_za@hotmail.com

** ดร., รองคณบดีฝ่ายบริหารและการตลาด, คณะนิติศาสตร์ปริดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

** Dr., Deputy Dean for Administration and Marketing, Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit
University

** e-mail: angwara.cha@dpu.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงบทบัญญัติและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องในการใช้กฎหมายลิขสิทธิ์กับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ของต่างประเทศและประเทศไทย เนื่องจากกฎหมายลิขสิทธิ์ในปัจจุบันไม่ได้ให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ในส่วนที่เป็นงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ รวมถึงไม่ได้กำหนดตัวบุคคลที่เป็นผู้สร้างสรรค์ในงานดังกล่าวไว้ ส่งผลให้งานนั้นตกเป็นสาธารณสมบัติที่ประชาชนทั่วไปสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างอิสระโดยไม่ต้องขออนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อน อีกทั้ง พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ที่มีอยู่ในปัจจุบันไม่มีบทบัญญัติที่คุ้มครองชัดเจน หรือไม่เท่าทันต่อสภาพการณ์ของเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้กฎหมาย

จากการศึกษากฎหมายของประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา และประเทศไทย พบว่าแม้ทั้งสี่ประเทศจะเป็นภาคีของข้อตกลงและอนุสัญญาเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศเช่นเดียวกัน แต่บทบัญญัติว่าด้วยผู้สร้างสรรค์และประเภทของงานอันมีลิขสิทธิ์ มีการกำหนดถึงรายละเอียดในการให้ความคุ้มครองที่แตกต่างกันไป ซึ่งประเทศไทยมีการกำหนดคำนิยามคำว่า “ผู้สร้างสรรค์” ต้องเป็นบุคคล ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 แต่เมื่อพิจารณาของประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศแคนาดา พบว่าไม่ได้มีการกำหนดคำนิยามของผู้สร้างสรรค์ไว้ชัดเจน สืบเนื่องจากความตกลงระหว่างประเทศให้ความคุ้มครองงานที่เกิดจากผู้สร้างสรรค์ที่เป็นมนุษย์ ส่งผลให้ประเทศที่เป็นสมาชิกแต่ละประเทศหากประสงค์จะให้ความคุ้มครองงานที่สร้างโดยปัญญาประดิษฐ์ซึ่งไม่ใช่มนุษย์ จึงมีหน้าที่ต้องบัญญัติความหมายและหลักเกณฑ์การให้ความคุ้มครองไว้ในกฎหมายภายในประเทศของตน

ฉะนั้น ผู้เขียนจึงมีแนวความคิดเห็นควรให้มีการเพิ่มเติมคำนิยามในมาตรา 4 คำว่า “ปัญญาประดิษฐ์” “งานสร้างสรรค์ที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์” และ “ผู้สร้างสรรค์ร่วม” และเสนอแนะให้มีการปรับปรุงแก้ไขมาตรา 6 ของพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 โดยเพิ่มเติมข้อความต่อท้ายว่า “รวมถึงงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ที่มนุษย์อาจเข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างงานชิ้นนั้นขึ้นมาหรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้ ไม่ว่างานดังกล่าวจะแสดงออกโดยวิธีหรือรูปแบบอย่างไร” และควรกำหนดให้ผู้ยื่นขอลิขสิทธิ์ต้องเปิดเผยเมื่องานของผู้สร้างสรรค์มีเนื้อหาที่สร้างโดยปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งเป็นการสร้าง การรับรู้ที่ถูกต้องและเป็นจริงถึงแหล่งที่มาของงานสร้างสรรค์ การแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวเป็นการดำเนินการเพื่อหาแนวทาง ในการให้ความคุ้มครองงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์โดยกำหนดตัวผู้สร้างสรรค์ในงานให้มีความชัดเจน เพื่อให้ปรับใช้กฎหมายให้เหมาะสมกับการพัฒนาของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในปัจจุบัน

คำสำคัญ: ปัญญาประดิษฐ์, ลิขสิทธิ์, ผู้สร้างสรรค์, งานสร้างสรรค์โดยคอมพิวเตอร์

Abstract

The objective of this research is to study the provision and obstacles related to the use of copyright laws with artificial intelligence (AI) technology in foreign countries and Thailand. Currently, Thai copyright law does not provide protection for copyright of creative work generated by artificial intelligence and does not specify creators who created such work. This results in the work falling into the public domain and can be used freely by the general public without permission from the copyright owner. In addition, the present Copyright Act, B.E. 2537 (1994). does not have clear provisions or keep pace with rapid changes in the economy and society, leading to difficulties in enforcing the law.

From the legal study of the England, the United States, Canada, and Thailand, it is found that although all four countries are parties to agreements and conventions concerning international copyright, the provisions related to creators and types of copyright works protected have different details. Thailand has defined the term “creator” as a human being according to section 4 of the Copyright Act, B.E. 2537 (1994). When considering the laws of the England, the United States, and Canada, it is found that there is no clear definition of the term “creator”. This is due to the fact that international agreements provide protection for works created by human creators. As a result, if any member country intends to provide protection of works created by non-human, artificial intelligence, they have a duty to legislate meanings and criteria for such protection in their own laws.

Therefore, the author proposes that the definition of “artificial intelligence”, “creative works generated by artificial intelligence”, and “co-creators” be added to section 4, and suggests that section 6 of the Copyright Act, B.E. 2537 (1994) be amended to include the following addition: “including creative works generated by artificial intelligence that may have been created with the involvement of human beings, regardless of the method or form of the presentation of such works.” Furthermore, it is suggested that copyright applicants be required to disclose when the work of the creator contains the work generated by artificial intelligence, so as to provide a valid and truthful recognition of the source of their creative work. The proposed amendment is aimed at finding ways to protect creative works generated by artificial intelligence by providing a clear definition of the creators of the work, in order to make the law more appropriate for the development of artificial intelligence technology.

Keywords: Artificial Intelligence, Copyright, Creator, Computer-generated Work

1. บทนำ

ในยุคปัจจุบันที่เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence : AI) ได้ก้าวข้ามขีดจำกัดของเทคโนโลยีและเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับมนุษย์มากขึ้น ทั้งช่วยเหลือในด้านการทำงาน และการอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน จากเดิมที่ปัญญาประดิษฐ์มีสถานะเป็นเพียงเครื่องมือที่มนุษย์ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน แต่ในยุคนี้มนุษย์อาจไม่ใช่สิ่งเดียวที่สามารถคิดสร้างสรรค์งานได้อีกต่อไป เพราะในปัจจุบันปัญญาประดิษฐ์เป็นเทคโนโลยีที่มีองค์ประกอบสำคัญ คือ Machine Learning ซึ่งเปรียบเสมือนการทำงานของสมองมนุษย์ สามารถเรียนรู้จากสิ่งที่มนุษย์ป้อนข้อมูลเข้าไป แล้วจดจำนำมาวิเคราะห์ เพื่อแสดงผลผ่านประสบการณ์ของตนได้อย่างรวดเร็ว โดยมนุษย์เป็นเพียงผู้ป้อนข้อมูลเท่านั้น ไม่ได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องหรือแทรกแซงในกระบวนการกำหนดผลลัพธ์ของงานที่สร้างสรรค์ขึ้นมา แต่กลับไม่ได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ อันเนื่องมาจากหลักสากลของประเทศทั่วโลก รวมถึงกฎหมายของประเทศไทยจะปฏิเสธแนวคิดผู้สร้างสรรค์ที่ไม่ใช่มนุษย์ อีกทั้ง องค์ประกอบของงานที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์นั้นจำเป็นต้องพิจารณาถึงหลักการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์รวมถึงหลักการสร้างสรรค์ด้วยตนเอง ไม่ได้ลอกเลียนงานอันมีลิขสิทธิ์ของบุคคลอื่น (Originality)¹

ดังนั้น แง่มุมของความคิดริเริ่มและความคิดสร้างสรรค์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อคำถามของการสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นจากปัญญาประดิษฐ์ หากเรานิยามว่าคุณลักษณะดังกล่าวมีเพียงมนุษย์เท่านั้นที่สามารถทำได้ เช่นนี้ ปัญญาประดิษฐ์ก็จะไม่สามารถเป็นผู้สร้างสรรค์ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537² ได้

อย่างไรก็ตามแม้ว่างานศิลปะที่สร้างโดยปัญญาประดิษฐ์จะเป็นแนวคิดที่น่าสนใจ แต่ก็สร้างความกังวลให้คนบางกลุ่มที่มองว่าปัญญาประดิษฐ์จะยับยั้งความคิดสร้างสรรค์หรือแรงงาน หรือเข้ามาแทนที่มนุษย์ ประกอบกับกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศไทยนั้นยังไม่ได้มีการบัญญัติให้สอดคล้องกับงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ที่นับวันเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาในการตีความกฎหมายว่างานที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นนั้นควรจะได้รับคุ้มครองตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537³ ที่มีอยู่ในปัจจุบันอย่างเหมาะสมหรือไม่ เพียงใด จึงสมควรที่จะหามาตรการหรือแนวทางใด ๆ ที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว

2. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองลิขสิทธิ์ผ่านการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์

การให้ความคุ้มครองสิทธิทางลิขสิทธิ์นั้นเกิดขึ้นจากการที่มนุษย์ได้คิดสร้างสรรค์ผลงานให้ปรากฏเป็นรูปธรรม ประกอบกับในปัจจุบันสังคมมีการพัฒนาเข้าสู่ยุคดิจิทัลทำให้การคุ้มครองลิขสิทธิ์มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น จึงมีความจำเป็นที่ต้องคุ้มครองส่งเสริมผู้ริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานอันมีลิขสิทธิ์มากขึ้นเพื่อให้สังคมส่วนรวม

¹ ไซยศ เหมะรัชตะ, ลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา (พื้นฐานความรู้ทั่วไป), พิมพ์ครั้งที่ 12 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2562), น. 55.

² พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537, มาตรา 4.

³ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537, มาตรา 6.

ได้รับประโยชน์เกิดความเป็นธรรมและหลักประกันสำหรับผู้สร้างสรรค์ที่ใช้สติปัญญา ความรู้ความสามารถ ความชำนาญในการสร้างสรรค์ผลงาน โดยผู้อื่นไม่สามารถล่วงละเมิดได้ นอกจากนี้เจตนารมณ์ของการคุ้มครองผู้สร้างสรรค์โดยทั่วไปมีขึ้นเพื่อความยุติธรรมแก่ผู้สร้างสรรค์ เพื่อสนับสนุนทางด้านเศรษฐกิจที่ผู้สร้างสรรค์ได้ลงทุนไป และเพื่อส่งเสริมการเผยแพร่วิชาการและวัฒนธรรม⁴ ทำให้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองลิขสิทธิ์ด้วยกัน 5 ทฤษฎี ได้แก่

2.1 ทฤษฎีเสรีนิยม (The Liberal Theory)

แนวความคิดของทฤษฎีเสรีนิยม คือ บรรดางานสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นจากความนึกคิด หรือปัญญาของมนุษย์เป็นผลพวงมาจากความคิดริเริ่มของบรรพบุรุษ เพราะการสร้างสรรคผลงานย่อมได้รับแรงบันดาลใจจากบรรพบุรุษมากกว่าทั้งทางตรงและทางอ้อม มีการพัฒนาต่อเนื่องเชื่อมโยงกันมาเป็นเวลานาน โดยถือว่าความนึกคิดอันเป็นความคิดริเริ่มที่แท้จริงโดยเอกเทศเป็นสิ่งที่ไม่อาจเกิดขึ้นได้เอง และถือว่างานสร้างสรรค์ของบุคคลเป็นผลผลิตจากสังคม เพราะผู้สร้างสรรค์ไม่ได้เป็นผู้ริเริ่มผลงานสร้างสรรค์ด้วยตนเองโดยแท้จริง ผลงานที่สร้างสรรค์ขึ้นไม่ควรเป็นสิทธิเฉพาะของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น หากแต่ผลผลิตจากความคิดต่อยอดนั้นควรตกเป็นมรดกของสังคมและถือเป็นทรัพย์สินของมวลมนุษยชาติ

ในประเด็นนี้ Takashi B. Yamamoto ได้แสดงความเห็นว่าตามทฤษฎีนี้อาจยังไม่มีความเหมาะสมในการนำมาพิจารณาคุ้มครองงานสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นจากปัญญาประดิษฐ์ เพราะเมื่อใดที่มีการสร้างสรรค์งานขึ้นมาก็จะตกเป็นสาธารณสมบัติ สาธารณชนทั่วไปสามารถใช้ประโยชน์ในผลงานเหล่านั้นอย่างเสรี ส่งผลให้นักพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ หรือโปรแกรมเมอร์ หรือบริษัทที่เป็นผู้สร้างสรรค์ที่ได้ลงทุนทั้งเวลา แรงกาย และเงินจำนวนมากในการพัฒนา ไม่เกิดแรงจูงใจในการสร้าง ใช้ และปรับปรุงความสามารถของเทคโนโลยี ท้ายที่สุดทฤษฎีดังกล่าวนี้อาจไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมอย่างแท้จริง⁵

ตามทฤษฎีข้างต้นนี้ อาจมีความไม่สอดคล้องกับงานที่สร้างโดยปัญญาประดิษฐ์ ทฤษฎีดังกล่าวจึงเป็นส่วนสำคัญที่ผู้ศึกษาจะใช้เป็นฐานสำหรับการวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขปัญหาต่อไป

2.2 ทฤษฎีคุ้มครองป้องกัน (The Protect Theory)

แนวความคิดของทฤษฎีคุ้มครองป้องกัน คือ ลิขสิทธิ์ควรได้รับความคุ้มครองป้องกันเช่นเดียวกับสิทธิในทางแพ่ง และถือว่าลิขสิทธิ์เป็นสิทธิที่ใช้นับได้กับบุคคลทั่วไป โดยมีเหตุผลสนับสนุน 2 ประการ คือ (1) ชีวิตในส่วนจิตใจและสติปัญญา เป็นส่วนหนึ่งของสภาพบุคคล เมื่อสภาพบุคคลได้รับการคุ้มครองการแสดงออกทางความนึกคิดอันเป็นรูปธรรมก็เป็นส่วนหนึ่งของสภาพบุคคลที่ควรจะได้รับ ความคุ้มครอง ด้วยเหตุนี้ทำให้เห็นว่าลิขสิทธิ์เป็นสิทธิแห่งสภาพบุคคล (2) งานสร้างสรรค์อันเกิดจากผลงานของบุคคลใดบุคคลหนึ่งย่อมเป็นของบุคคลนั้นแต่

⁴ นิวัฒน์ มีลาภ, ภูมิหมายลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2539), น. 15.

⁵ Takashi B. Yamamoto, AI Created Works and Copyright. [Online], Available URL:<https://www.itlaw.jp/AI%20Created%20Works%20and%20Copyright.pdf>, Retrieved 12 December 2022.

เพียงผู้เดียว ถ้าสิ่งนั้นมีคุณค่าทางเศรษฐกิจที่ย่อมเป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลนั้น หรืออย่างน้อยที่สุดก็สมควรได้รับการคุ้มครองเช่นเดียวกับกรรมสิทธิ์ของบุคคลนั้น ดังนั้น ทฤษฎีดังกล่าวนี้จะให้ความคุ้มครองสิทธิเฉพาะส่วนบุคคลที่ใช้ปัญญาในการสร้างสรรค์งาน ป้องกันไม่ให้ผู้อื่นมาล่วงละเมิดสิทธิได้ เพราะผู้สร้างสรรค์จำเป็นต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญ หรือทักษะเฉพาะตัวที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้า และใช้จินตนาการของผู้สร้างสรรค์ถ่ายทอดแนวความคิดพื้นฐานที่มีอยู่ในใจให้กลายเป็นสิ่งที่ป็นรูปธรรม เช่น หนังสือนวนิยาย บทเพลง หรือภาพวาด ซึ่งงานสร้างสรรค์เหล่านี้ล้วนเกิดจากสติปัญญาของบุคคล จึงเป็นสิ่งที่มีความค่าทางเศรษฐกิจควรได้รับความคุ้มครอง⁶

ตามทฤษฎีข้างต้นนี้พิจารณาว่าเมื่อมนุษย์สร้างสรรค์สิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นมาจะมีการแสดงความเป็นตัวตนหรือบุคลิกภาพของตนลงไปในงานที่ตนได้สร้างสรรค์ อาจมีความไม่สอดคล้องกับงานที่สร้างโดยปัญญาประดิษฐ์ ทฤษฎีดังกล่าวจึงเป็นส่วนสำคัญที่ผู้ศึกษาจะใช้เป็นฐานสำหรับการวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขปัญหาคopyright

2.3 ทฤษฎีแรงจูงใจ (The Incentive Theory)

แนวความคิดของทฤษฎีแรงจูงใจ คือ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา โดยให้สิทธิแต่เพียงผู้เดียวแก่ผู้สร้างสรรค์เพื่อกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์เพิ่มเติม ซึ่งตามรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริการะบุว่าจุดประสงค์ของลิขสิทธิ์ ไม่ใช่เพื่อคุ้มครองแรงงานของมนุษย์หรือบุคลิกภาพของผู้สร้างสรรค์ แต่เพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และศิลปะที่มีประโยชน์ มองถึงประโยชน์ของสาธารณชนเป็นหลัก แสดงให้เห็นว่าจุดประสงค์ของลิขสิทธิ์มีขึ้นเพื่อส่งเสริมให้เกิดการสร้างสรรคงาน โดยการให้ค่าตอบแทนพิเศษเพื่อจูงใจผู้สร้างสรรค์งานและเปิดโอกาสให้สาธารณชนสามารถเข้าถึงงานนั้นได้ภายหลังจากหมดระยะเวลาที่ให้ความคุ้มครอง⁷

ดังนั้น งานสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นจากปัญญาประดิษฐ์ อาจได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ภายใต้ทฤษฎีแรงจูงใจนี้ เนื่องจากหากผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์งานขึ้น โดยมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในระดับที่กฎหมายให้ความคุ้มครองงานได้ ภาครัฐก็ต้องให้ความคุ้มครองต่องานที่สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อที่จะได้เป็นแรงจูงใจให้กับเจ้าของผลงานสร้างสรรค์ผลงานออกมาสู่สังคมและสาธารณชนเรื่อย ๆ เพราะจะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการสร้างสรรคในระดับสูงสุดอันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณชนมากที่สุด

2.4 ทฤษฎียานพาหนะ (The Vehicle Theory)

แนวความคิดของทฤษฎียานพาหนะ เห็นว่าลิขสิทธิ์คือการรวมไว้ซึ่งสิทธิแต่เพียงผู้เดียว โดยทำหน้าที่เสมือนเป็นยานพาหนะที่ขับเคลื่อนให้เกิดการสร้างงานด้านความบันเทิงอันส่งผลให้สามารถนำผลงานดังกล่าวไปแสวงหาประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ โดยการซื้อขายแลกเปลี่ยนทำให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจ ซึ่งหากปราศจากการให้ความคุ้มครองในลักษณะสิทธิแต่เพียงผู้เดียวแก่งานด้านความบันเทิงดังกล่าว ก็ย่อมทำให้การขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจไม่สามารถเกิดขึ้นได้ เนื่องจากไม่มีบุคคลใดประสงค์จะจ่ายค่าตอบแทนแลกกับงานด้านความบันเทิง

⁶ จักรกฤษณ์ ครอบพจน์, กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า, พิมพ์ครั้งที่ 6

(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2559), น. 87.

⁷ *supra* note 5.

อย่างไรก็ตาม ในภาวะที่ตลาดปราศจากกำลังซื้อซึ่งเป็นปัจจัยขับเคลื่อนให้เกิดการสร้างสรรคผลงาน ย่อมจะส่งผลให้เกิดภาวะตลาดล้มเหลว หากว่ากฎหมายลิขสิทธิ์คุ้มครองงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์โดยให้สิทธิในการแสวงหาประโยชน์แก่ผู้ควบคุมหรือบริหารจัดการปัญญาประดิษฐ์ บุคคลดังกล่าวย่อมสามารถจะปรับปรุงคุณภาพของผลงานและเพิ่มปริมาณงานให้มากขึ้นโดยการปรับปรุงคุณภาพของปัญญาประดิษฐ์ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างดุลยภาพให้ตลาดได้⁸

2.5 ทฤษฎีความสมดุลระหว่างประโยชน์ผู้สร้างสรรค์กับสังคม (The Social benefits and individual costs of creativity Theory)

แนวความคิดของทฤษฎีนี้คำนึงถึงหลักการว่าสังคมควรต้องให้ความคุ้มครองแก่ความคิดสร้างสรรค์ในช่วงระยะเวลาหนึ่งให้เท่าเทียมกับประโยชน์ที่สังคมได้รับ สิ่งที่เห็นได้ชัดสำหรับประโยชน์ของสังคมในการใช้งานนั้น คือ การที่ลิขสิทธิ์มีกำหนดอายุการคุ้มครองไว้ชั่วระยะเวลาหนึ่ง และหลังจากนั้นก็ให้สิทธินั้นตกเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดินตามที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งจะมีค่าตอบแทนหรือไม่มีค่าตอบแทนก็ได้ อีกทั้งยังมีระบบการใช้โดยธรรม (Fair Use) หรือการให้ข้อยกเว้น (Exception) เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างประโยชน์ของผู้สร้างสรรค์ที่ได้สิทธิเด็ดขาดและความสมดุลระหว่างภาระในการให้สิทธิเด็ดขาด และในการบังคับใช้สิทธิดังกล่าวภายใต้กฎหมายลิขสิทธิ์⁹

ดังนั้น งานสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นจากปัญญาประดิษฐ์ อาจได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ภายใต้ทฤษฎีความสมดุลระหว่างประโยชน์ผู้สร้างสรรค์กับสังคมนี้ เพราะเมื่อผู้สร้างสรรค์ที่มีส่วนร่วม ในกระบวนการ เช่น โปรแกรมเมอร์ ผู้ฝึกอัลกอริทึม หรือผู้ใช้งานโปรแกรม ได้มีส่วนสร้างสรรค์งานขึ้นมาก็ควรได้รับสิทธิในการแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจภายใต้ระยะเวลาหนึ่งอันจำกัด เพื่อจูงใจให้มีการพัฒนาเทคโนโลยีในระดับที่สูงและมีประสิทธิภาพมากขึ้นทำให้สังคมได้รับประโยชน์มากกว่าการกำหนดให้งานที่เกิดขึ้นจากปัญญาประดิษฐ์ตกเป็นสาธารณะสมบัติทันทีเพียงเพราะปัญญาประดิษฐ์มิใช่มนุษย์

3. มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการสร้างสรรค์งานอันมีลิขสิทธิ์ผ่านการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์

กฎหมายของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์งานอันมีลิขสิทธิ์โดยปัญญาประดิษฐ์ ไม่ได้มีการบัญญัติให้ความคุ้มครองไว้ชัดเจน จึงต้องนำกฎหมายต่างประเทศที่มีแนวทางเกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์งานอันมีลิขสิทธิ์โดยปัญญาประดิษฐ์มาศึกษา จำนวน 3 ประเทศ ได้แก่ ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศแคนาดา เพื่อนำมาปรับใช้และแสวงหามาตรการทางกฎหมายที่เป็นประโยชน์กับงานสร้างสรรค์นั้นมากที่สุด

⁸ *Ibid.*

⁹ อรสินี เชาวเลิศ, “ปัญหาการดัดแปลงงานดนตรี ศึกษากรณีการ cover เพลง เปรียบเทียบงานสร้างสรรค์สืบเนื่อง (Derivative Works) และงานแปลงรูป (Transformative Works),” (การค้นคว้าอิสระ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2563), น. 20.

3.1 มาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศ

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศที่มีแนวทางคุ้มครองการสร้างสรรคงานอันมีลิขสิทธิ์ผ่านการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่แตกต่างกัน จำนวน 3 ประเทศ ดังนี้

1) ประเทศอังกฤษ เป็นหนึ่งในไม่กี่ประเทศที่ปกป้องงานที่สร้างโดยคอมพิวเตอร์ โดยมองว่างานที่สร้างด้วยคอมพิวเตอร์ที่ไม่มีผู้สร้างสรรค์เป็นมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้อง สิทธิในการเป็นผู้สร้างสรรค์ได้กำหนดไว้ในมาตรา 9 (3)¹⁰ ประกอบกับมาตรา 178¹¹ แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ และสิทธิบัตร พ.ศ. 2531 (Copyright, Designs and Patents Act 1988 : CDPA) ว่า “ในกรณีของงานวรรณกรรม นาฏกรรม ดนตรีกรรม หรือศิลปกรรมที่สร้างขึ้นโดยคอมพิวเตอร์ ให้ถือว่าผู้สร้างสรรค์คือบุคคลที่ดำเนินการจัดเตรียมที่จำเป็นสำหรับการสร้างสรรค์งาน” โดยให้สิทธิประโยชน์ที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของปัญญาประดิษฐ์ตกเป็นของโปรแกรมเมอร์ หรือ นักพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ เพราะเป็นบุคคลที่ได้ทุ่มเทเวลา ใช้สติปัญญา และความพยายามวิริยะอุตสาหะในการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ จึงเป็นบุคคลที่มีความเหมาะสมในการเป็นผู้สร้างสรรค์งานที่เกิดขึ้นจากปัญญาประดิษฐ์มากที่สุด โดยพิจารณาตามหลักการหยาดเหงื่อแรงงาน (Sweat of the brow) มองว่าหากผู้สร้างสรรค์ได้ใช้ความวิริยะอุตสาหะ ลงแรง หรือเสียเงินลงทุนไประดับหนึ่งเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นก็ถือว่างานสร้างสรรค์นั้นเป็นงานต้นฉบับที่จะได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์แล้ว แม้ว่าจะงานที่สร้างขึ้นมานั้นจะไม่มีคุณภาพ หรืองานนั้นไม่มีปริมาณของความคิดสร้างสรรค์ในระดับที่เพียงพอ¹² ซึ่งมีการกำหนดอายุความคุ้มครองในงานที่เกิดจากการสร้างโดยคอมพิวเตอร์ในสถานการณ์ที่ไม่มีผู้สร้างสรรค์เป็นมนุษย์ไว้ชัดเจนตามมาตรา 12 (7)¹³ โดยระยะเวลาของการคุ้มครองงานดังกล่าวมีอายุ 50 ปี นับจากสิ้นปีปฏิทินที่มีการสร้างสรรค์งานนั้น

เห็นได้ว่ากฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศอังกฤษมุ่งคุ้มครองบุคคลผู้กระทำกราดใด ๆ อันจำเป็นจนทำให้เกิดงานสร้างสรรค์ขึ้นใดชิ้นหนึ่งขึ้นมาเพื่อให้ประโยชน์ในทางลิขสิทธิ์แก่บุคคลนั้นดีกว่าที่จะปล่อยให้งานที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นนั้นตกเป็นสาธารณสมบัติ (Public Domain)

2) ประเทศสหรัฐอเมริกา ไม่ได้กำหนดนิยามคำว่า “ผู้สร้างสรรค์” ไว้อย่างชัดเจนว่าผู้สร้างสรรค์จะต้องเป็นบุคคลธรรมดาที่เป็นมนุษย์เท่านั้น แต่ได้บัญญัติรับรองไว้ในคู่มือจดทะเบียนลิขสิทธิ์ของสำนักงานลิขสิทธิ์แห่งสหรัฐอเมริกา (Compendium of U.S. Copyright Office Practices) มาตรา 306¹⁴ กำหนดไว้ว่า “สำนักงานลิขสิทธิ์แห่งสหรัฐอเมริกาจะลงทะเบียนต้นฉบับผลงานสร้างสรรค์ที่ถูกสร้างขึ้นโดยมนุษย์” ประกอบกับมาตรา 313.2¹⁵ กำหนดไว้ว่า “สิ่งที่เป็นผลิตผลโดยธรรมชาติจากพืช สัตว์ หรืองานที่ผลิตโดยเครื่องจักรหรือ

¹⁰ Copyright, Designs and Patents Act 1988, Section 9 (3).

¹¹ Copyright, Designs and Patents Act 1988, Section 178.

¹² Howard B. Abrams, “Originality and Creativity in Copyright Law,” Law and Contemporary Problems 55, 2 (Spring 1992) 8.

¹³ Copyright, Designs and Patents Act 1988, Section 12 (7).

¹⁴ Compendium III of Copyright Office Practices, Section 306.

¹⁵ Compendium III of Copyright Office Practices, Section 313.2.

กระบวนการเชิงกลที่ทำงานแบบสุ่มหรืออัตโนมัติโดยไม่มีการสร้างสรรค์ หรือปราศจากการป้อนข้อมูลที่สร้างสรรค์หรือการแทรกแซงจากผู้สร้างสรรค์ที่เป็นมนุษย์ เป็นสิ่งที่ไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์” ดังนั้น แม้ปัญญาประดิษฐ์จะสร้างสรรค์งานขึ้นมาได้เหมือนกับงานที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยฝีมือมนุษย์ ก็ไม่อาจถือว่าเป็นผู้สร้างสรรค์ได้

แต่เดิมสำนักงานลิขสิทธิ์แห่งสหรัฐอเมริกา (US Copyright office : USCO) จะปฏิเสธผลงานที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ทั้งหมด โดยให้เหตุผลว่าภาพวาดดังกล่าวเป็นผลงานของระบบปัญญาประดิษฐ์ถูกสร้างสรรค์โดยอัลกอริทึมของคอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็นผลลัพธ์จากการถูกผลิตซ้ำในเชิงกลไกที่ไม่มีการแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์หรือการเป็นผู้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ของมนุษย์ แต่ล่าสุดนี้ได้กำหนดแนวทางใหม่ว่าการจดทะเบียนลิขสิทธิ์ในงานสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นจากการสุ่มของปัญญาประดิษฐ์ ไม่สามารถจดลิขสิทธิ์ได้หากการต่อยอดสร้างสรรค์ที่เกิดจากมนุษย์ยังไม่มากพอ เท่ากับเปิดโอกาสให้ผลงานที่สร้างขึ้นโดยความช่วยเหลือของปัญญาประดิษฐ์สามารถจดลิขสิทธิ์ได้ ซึ่งมนุษย์ต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการต่อยอดที่ต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ที่มากพอ แต่จะมากพอในระดับใดจึงจะจดลิขสิทธิ์ได้นั้น ต้องพิจารณาเป็นรายกรณีไป¹⁶

3) ประเทศแคนาดา ไม่ได้มีการกำหนดนิยามคำว่า “ผู้สร้างสรรค์” ว่าหมายถึงผู้ใดไว้อย่างชัดเจน เช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกา ระบุเพียงว่า “ผู้แต่งเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์คนแรก” ตามมาตรา 13 (1)¹⁷ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2528 หรือ Copyright Act, R.S.C., 1985, c. C-42 โดยยอมรับว่ากฎหมายลิขสิทธิ์นั้นมีพื้นฐานมาจากผู้สร้างสรรค์ที่เป็นมนุษย์ ดังนั้น ปัญญาประดิษฐ์เป็นสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์จึงไม่อาจเป็นผู้สร้างสรรค์ของผลงานที่สร้างขึ้นได้ เพราะเงื่อนไขของลิขสิทธิ์นั้นเชื่อมโยงกับอายุขัยของผู้สร้างสรรค์ที่เป็นมนุษย์ อีกทั้งไม่ได้กำหนดให้ความคุ้มครองงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์โดยปราศจากการมีส่วนร่วมของมนุษย์ และมีได้ระบุไว้ว่างานที่สร้างสรรค์โดยปัญญาประดิษฐ์นั้นใครจะถือเป็นผู้สร้างสรรค์ ทำให้งานสร้างสรรค์ดังกล่าวตกเป็นสาธารณสมบัติ

อย่างไรก็ตามการให้ความคุ้มครองงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ของประเทศแคนาดาได้ดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมอันเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงการให้การรับรองคุ้มครองสถานะของปัญญาประดิษฐ์และการให้การยอมรับทางกฎหมายว่า ปัญญาประดิษฐ์สามารถมีส่วนเป็นผู้สร้างสรรค์งานอันมีลิขสิทธิ์ได้ ดังปรากฏว่า สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาของแคนาดา (CIPO) ได้รับจดทะเบียนลิขสิทธิ์ ผลงานศิลปะที่มีชื่อว่า Suryast¹⁸ ซึ่งการจดทะเบียนลิขสิทธิ์ครั้งนี้ระบุว่า Ankit Sahni เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ในขณะที่ผู้สร้างสรรค์ระบุว่าเป็น Ankit Sahni และ RAGHAV Artificial Intelligence

¹⁶ Tony Analla, Zarya of the Dawn: How AI is Changing the Landscape of Copyright Protection [Online], Available URL:<https://jolt.law.harvard.edu/digest/zarya-of-the-dawn-how-ai-is-changing-the-landscape-of-copyright-protection>, Retrieved 10 April 2023.

¹⁷ Copyright Act, R.S.C., 1985, c. C-42. (the “Act”), Section 13 (1).

¹⁸ *Government of Canada*, Canadian Copyright Database [Online], Available URL:<https://www.ic.gc.ca/app/opic-cipo/cpyrghts/dtls.do?fileNum=1188619&type=1&lang=eng>, Retrieved 10 January 2023.

Painting App ถือเป็นภาระเบียดเบียนสำหรับปัญญาประดิษฐ์ในฐานะผู้สร้างสรรค์ร่วมกับมนุษย์เป็นครั้งแรก ซึ่งอาจเป็นตัวบ่งชี้ถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

3.2 มาตรการทางกฎหมายของประเทศไทย

ในประเทศไทยมีการกำหนดนิยามคำว่า “ผู้สร้างสรรค์” ไว้ในมาตรา 4 พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ระบุว่า ผู้ทำหรือผู้ก่อให้เกิดงานสร้างสรรค์อย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้ หมายถึง บุคคล 2 ประเภท ได้แก่ บุคคลธรรมดา และนิติบุคคล ซึ่งเป็นบุคคลที่กฎหมายให้การรับรองให้มีสิทธิและหน้าที่ จึงถือว่ามีสถานะหรือสภาพบุคคลตามกฎหมาย แต่ในกรณีของปัญญาประดิษฐ์ในปัจจุบันยังไม่มีสถานะบุคคลตามกฎหมาย จึงไม่อาจเป็นผู้สร้างสรรค์ได้โดยลำพัง ประกอบกับ มาตรา 6 ที่กำหนดคำนิยามของงานอันมีลิขสิทธิ์ไว้ ได้แก่ งานสร้างสรรค์ประเภทต่างๆ รวม 9 ประเภท โดยให้ความสำคัญกับการสร้างสรรค์ของผู้สร้างสรรค์ (Originality) ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบพื้นฐานของงานอันมีลิขสิทธิ์ที่ยอมรับกันเป็นสากล แต่ไม่ได้กล่าวถึงระดับหรือเกณฑ์ของคามวิริยะอุตสาหะไว้¹⁹ อีกทั้งไม่ได้ให้ความสำคัญคุ้มครองงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์โดยปราศจากการมีส่วนร่วมของมนุษย์ และไม่ได้ระบุไว้ว่างานที่สร้างสรรค์โดยปัญญาประดิษฐ์นั้นใครจะถือเป็นผู้สร้างสรรค์ ทำให้งานสร้างสรรค์ดังกล่าวตกเป็นสาธารณสมบัติทันที ส่งผลกระทบในเชิงพาณิชย์เนื่องจากขาดแรงจูงใจในการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ๆ สังคมจะได้รับประโยชน์น้อยลง

4. วิเคราะห์ปัญหาการใช้กฎหมายลิขสิทธิ์ในงานที่เกิดจากการสร้างสรรค์โดยปัญญาประดิษฐ์

4.1 ปัญญาประดิษฐ์ในฐานะผู้สร้างสรรค์งานอันมีลิขสิทธิ์

ในทุกประเทศทั่วโลก หลักสำคัญของลิขสิทธิ์อยู่ที่ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของมนุษย์ การสร้างสรรค์ถือว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญประการแรกของการได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ เนื่องจากงานที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ต้องเป็นงานสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นจากความคิดริเริ่มด้วยตนเองที่สะท้อนถึงบุคลิกตัวตนของผู้สร้างสรรค์ อาจเป็นการนำเอาความคิดเก่ามาปรุงแต่งผสมผสานจนเกิดเป็นของใหม่ที่ไม่ใช่การลอกเลียนแบบงานของบุคคลอื่น

เมื่อพิจารณาจากคำนิยามมาตรา 4 พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ของประเทศไทยผู้สร้างสรรค์ที่จะมีสิทธิและหน้าที่ในงานที่ถูกสร้างสรรค์นั้น หมายความว่า “ผู้ทำหรือผู้ก่อให้เกิดงานสร้างสรรค์อย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้” ซึ่งเมื่อพิจารณาจากคำจำกัดความดังกล่าวจะเห็นได้ว่างานสร้างสรรค์นั้นต้องเป็นงานสร้างสรรค์ที่ได้ทำหรือก่อให้เกิดขึ้นโดยบุคคล ดังนั้น ผู้สร้างสรรค์ตามกฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยนั้นหมายถึง บุคคล 2 ประเภท ได้แก่ บุคคลธรรมดา และนิติบุคคล ซึ่งเป็นบุคคล ที่กฎหมายให้การรับรองให้มีสิทธิและหน้าที่ จึงถือว่ามีสถานะหรือสภาพบุคคลตามกฎหมาย แต่ในกรณีของปัญญาประดิษฐ์นั้นในปัจจุบันยังไม่มีสถานะบุคคลตามกฎหมาย จึงไม่อาจเป็นผู้สร้างสรรค์ได้โดยลำพัง

¹⁹ จุมพล ภิญโญสินวัฒน์ และ ภูมินทร์ บุตรอินทร์, คำอธิบายกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา, พิมพ์ครั้งที่ 1 (โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2564), น. 207.

แต่อย่างไรก็ตามผู้ศึกษาเห็นด้วยกับแนวทางของสำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาของแคนาดา (CIPO) ที่รับจดทะเบียนลิขสิทธิ์สำหรับงานศิลปะชื่อ SURYAST²⁰ โดยระบุให้ปัญญาประดิษฐ์เป็นผู้สร้างสรรค์ร่วมกับมนุษย์ได้เนื่องจากกระบวนการสร้างสรรค์งานของปัญญาประดิษฐ์คล้ายกับการทำงานของสมองมนุษย์ที่สร้างสรรค์ผลงานโดยการต่อยอดจากข้อมูลในความทรงจำที่มนุษย์อาจได้รับอิทธิพลหรือได้รับแรงบันดาลใจมาจากงาน

อ

ผู้สร้างสรรค์คนอื่นแล้วต่อยอดเสริมเติมด้วยจินตนาการของตนเพิ่มเข้าไป แล้วแสดงออกมาในรูปแบบเฉพาะของปัญญาประดิษฐ์เอง มนุษย์จะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการกำหนดผลลัพธ์ของงานที่สร้างสรรค์แต่อย่างใด แต่มนุษย์มีหน้าที่เป็นเพียงผู้ป้อนและเลือกชุดข้อมูลที่ต้องการป้อนเข้าสู่ระบบ เพื่อเป็นแนวทางให้ปัญญาประดิษฐ์ได้เรียนรู้ผ่านกระบวนการอัลกอริทึมของตนเท่านั้น ซึ่งการเลือกป้อนข้อมูลที่เหมาะสมเท่ากับการการฝึกทักษะ และวิจารณ์งานของมนุษย์ผู้ใช้โปรแกรมด้วยเช่นกัน

ดังนั้น การศึกษากรณีปัญญาประดิษฐ์ในฐานะผู้สร้างสรรค์งานอันมีลิขสิทธิ์ ผู้ศึกษาเห็นควรนำแนวความคิดของทฤษฎียานพาหนะ (The Vehicle Theory) มาวิเคราะห์เนื่องจากแนวความคิดของทฤษฎียานพาหนะ มองว่าหากงานด้านความบันเทิงถูกบรรทุกด้วยยานพาหนะที่เรียกว่า กฎหมายลิขสิทธิ์ ย่อมจะทำให้ตลาดมีคุณภาพอย่างเหมาะสม โดยกฎหมายลิขสิทธิ์จะทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการคุ้มครองผู้บริโภคซึ่งได้จ่ายค่าตอบแทนเพื่อแลกเปลี่ยนกับการบริโภคงานด้านความบันเทิง และกฎหมายลิขสิทธิ์จะช่วยเพิ่มกำลังซื้อให้แก่ตลาด กล่าวคือ ในกรณีทั่วไปงานสร้างสรรค์ที่ได้สร้างสรรค์โดยมนุษย์ สิทธิแต่เพียงผู้เดียวย่อมเป็นของบุคคลดังกล่าว แต่กรณีงานที่สร้างสรรค์โดยปัญญาประดิษฐ์ ผู้ควบคุมหรือบริหารจัดการปัญญาประดิษฐ์ย่อมสมควรเป็นบุคคลที่ได้รับสิทธิแต่เพียงผู้เดียวอันเกิดจากการสร้างสรรค์งานนั้น โดยได้รับสิทธิเท่าที่บุคคลดังกล่าวสามารถที่จะปรับปรุงคุณภาพของผลงานและเพิ่มปริมาณงานให้มากขึ้นโดยการปรับปรุงคุณภาพของปัญญาประดิษฐ์และทำให้ปัญญาประดิษฐ์ผลิตผลงานออกมาสู่ตลาดได้

กรณีงานที่สร้างสรรค์โดยปัญญาประดิษฐ์นั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นงานที่มีคุณภาพหรืออาจดีกว่างานที่สร้างสรรค์จากมนุษย์ หากว่ากฎหมายลิขสิทธิ์คุ้มครองงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์โดยให้สิทธิในการแสวงหาประโยชน์แก่ผู้ควบคุมหรือบริหารจัดการปัญญาประดิษฐ์ บุคคลดังกล่าวย่อมสามารถจะปรับปรุงคุณภาพของผลงานและเพิ่มปริมาณงานให้มากขึ้นโดยการปรับปรุงคุณภาพของปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างคุณภาพให้ตลาดได้

อีกทั้ง การกำหนดให้ปัญญาประดิษฐ์สามารถเป็นผู้สร้างสรรค์ร่วมกับมนุษย์จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม คือ สร้างการรับรู้ในงานที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของปัญญาประดิษฐ์ที่เป็นรูปธรรมให้เห็นประจักษ์ชัดได้มากขึ้น ทำให้เกิดการกระตุ้นให้มนุษย์หันมาสนใจ ลงทุน หรือพัฒนาต่อยอดในเทคโนโลยีด้านอื่น ๆ ส่งผลให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ง่ายต่อการที่มนุษย์สามารถเข้าถึงได้ ทำให้สาธารณชนได้รับประโยชน์สูงสุด

²⁰ *supra* note 18.

4.2 งานที่สร้างสรรค์โดยปัญญาประดิษฐ์กับงานอันมีลิขสิทธิ์

โดยหลักแล้วลิขสิทธิ์มุ่งคุ้มครองการแสดงออกทางความคิดของผู้ที่สร้างสรรค์งานต้นฉบับขึ้นด้วยตนเอง (Originality) ที่ต้องมีการใช้แรงงาน (Labor) ทักษะ (Skill) วิจารณ์ญาณ (Judgment) และความวิริยะอุตสาหะ (Effort) ของผู้สร้างสรรค์ที่ก่อให้เกิดงานที่ตอบสนองต่อสุนทรียภาพของมนุษย์ในสังคม ซึ่งเกณฑ์ของการริเริ่มสร้างสรรค์ควรต้องเปิดกว้างและใช้เกณฑ์ที่ไม่สูง เพื่อลดความเสี่ยงทางกฎหมายและเพื่อรองรับลักษณะเฉพาะที่ไม่มีรูปร่างของลิขสิทธิ์ได้อย่างเหมาะสม²¹

เมื่อพิจารณาตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ของประเทศไทย ได้มีการกำหนดประเภทของงานอันมีลิขสิทธิ์ไว้ 9 ประเภท ที่สร้างสรรค์โดยบุคคลเท่านั้นที่สามารถได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ ซึ่งไม่รวมถึงงานที่สร้างสรรค์โดยปัญญาประดิษฐ์ เพราะปัญญาประดิษฐ์ไม่ใช่มนุษย์และไม่มีสถานะบุคคลตามกฎหมาย ดังนั้น เมื่อปัญญาประดิษฐ์สร้างสรรค์งานขึ้นมาจึงไม่ถือเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ ส่งผลให้งานสร้างสรรค์ชิ้นนี้ตกเป็นสาธารณสมบัติทันที

แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์นั้นมีคุณลักษณะด้านสติปัญญาและความฉลาดที่ใกล้เคียงหรือเหมือนกับมนุษย์ทั้งในด้านการคิดและการกระทำ (think and act like humans) ประกอบกับแนวทางของสำนักงานลิขสิทธิ์แห่งสหรัฐอเมริกา (US Copyright office : USCO) ที่พิจารณารับจดลิขสิทธิ์ในหนังสือการ์ตูนเรื่อง *Zarya of the Dawn*²² ที่สร้างสรรค์โดยปัญญาประดิษฐ์และมนุษย์ ถือเป็นแนวทางใหม่ในการให้ความคุ้มครองในงานที่สร้างขึ้นโดยปัญญาประดิษฐ์ที่มนุษย์มีส่วนร่วมในการต่อยอดความคิดสร้างสรรค์ที่เพียงพอประมาณ (modicum of creativity) โดยให้กำหนดเกณฑ์ของการริเริ่มสร้างสรรค์ไว้ไม่สูงมาก เนื่องจากแต่ละคนจะมีการรับรู้ระดับของการริเริ่มสร้างสรรค์ในงานแต่ละชิ้นที่แตกต่างกันไป ไม่สามารถยึดถือมาตรฐานของคนใดคนหนึ่งมาเป็นเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินได้ เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้คนในสังคมสามารถริเริ่มสร้างสรรค์งานได้มาก ส่งผลให้เกิดงานอันมีลิขสิทธิ์เพิ่มมากขึ้นในสังคม ทั้งนี้ควรกำหนดอายุการคุ้มครองในงานสร้างสรรค์ดังกล่าวให้มีระยะเวลาการให้ความคุ้มครองชั่วคราวระยะเวลาหนึ่งอันจำกัดเท่านั้น โดยคำนึงถึงหลายปัจจัยประกอบกันในการกำหนดระยะเวลาที่เหมาะสม เพราะปัญญาประดิษฐ์จะคงอยู่ตลอดไปไม่สามารถตายได้เหมือนกับมนุษย์ หากมีการกำหนดให้ผูกขาดนาน สาธารณชนก็จะได้รับประโยชน์น้อยลง ซึ่งไม่ใช่วัตถุประสงค์ของการมีกฎหมายลิขสิทธิ์

เห็นได้ว่าการกำหนดให้งานที่สร้างสรรค์โดยปัญญาประดิษฐ์ที่มนุษย์มีส่วนร่วมในการต่อยอดความคิดสร้างสรรค์ที่เพียงพอประมาณให้ถือเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์นั้น มีความสอดคล้องกับ ทฤษฎีแรงจูงใจที่มีจุดประสงค์ที่สำคัญคือเพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และศิลปะที่มีประโยชน์ โดยมองถึงประโยชน์ของสาธารณชนเป็นหลัก มีการให้ค่าตอบแทนพิเศษเพื่อจูงใจผู้สร้างสรรค์งานและเปิดโอกาสให้สาธารณชนสามารถเข้าถึงงานนั้นได้ภายหลังจากหมดระยะเวลาที่ให้ความคุ้มครอง เพื่อตอบแทนการใช้ความวิริยะ

²¹ อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่ 19*, น. 218-219.

²² *supra note 16*.

อุตสาหกรรมในการสร้างสรรค์งานขึ้นมา ซึ่งหากไม่มีการให้ความคุ้มครองยอมทำให้ไม่เกิดแรงจูงใจในการคิดสร้างสรรค์งานเชิงสุนทรียภาพขึ้นมา อันจะทำให้ปริมาณการสร้างสรรค์ลดน้อยลง ดังนั้น ภายใต้กฎหมายที่แรงจูงใจนี้ หากผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์งานขึ้น โดยมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในระดับที่กฎหมายให้ความคุ้มครองงานได้ ภาครัฐก็ต้องให้ความคุ้มครองต่องานที่สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อที่จะได้เป็นแรงจูงใจให้กับเจ้าของผลงานสร้างสรรค์ผลงานออกมาสู่สังคมและสาธารณชนเรื่อย ๆ เพราะจะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการสร้างสรรค์ในระดับสูงสุดอันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณชนมากที่สุด อีกทั้ง ยังสอดคล้องกับทฤษฎีความสมดุลระหว่างประโยชน์ผู้สร้างสรรค์กับสังคม ที่มองว่าผู้สร้างสรรค์งานที่ได้ใช้ทั้งความรู้ความสามารถ แรงงาน และ วิจารณ์ญาณของตนเพื่อสร้างงานขึ้น สมควรที่จะได้รับการคุ้มครองลิขสิทธิ์เป็นการตอบแทนผลของการใช้ปัญญา โดยที่รัฐอนุญาตให้ผู้สร้างสรรค์มีสิทธิในการแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นระยะเวลาหนึ่งซึ่งระยะเวลาของการคุ้มครองนั้นขึ้นอยู่กับประเภทของงานที่ได้มีการสร้างสรรค์ขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการสำคัญของลิขสิทธิ์ที่ต้องคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะที่สมดุลกับประโยชน์ของปัจเจกบุคคลผู้สร้างสรรค์งาน และเพื่อจูงใจให้มีการพัฒนาเทคโนโลยีในระดับที่สูงและมีประสิทธิภาพมากขึ้นทำให้สังคมได้รับประโยชน์มากกว่าการกำหนดให้งานที่เกิดขึ้นจากปัญญาประดิษฐ์ตกเป็นสาธารณสมบัติทันทีเพียงเพราะปัญญาประดิษฐ์มิใช่มนุษย์

จากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่างานสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นโดยปัญญาประดิษฐ์ที่มนุษย์มีส่วนร่วมในการต่อยอดสร้างสรรค์ ถือเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ที่ควรได้รับความคุ้มครองภายในระยะเวลาที่จำกัด โดยปัญญาประดิษฐ์สามารถมีสถานะเป็นผู้สร้างสรรค์ร่วมกับมนุษย์ได้ ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 4 และมาตรา 6 และยังคงสอดคล้องกับทฤษฎีแรงจูงใจ ทฤษฎียานพาหนะ และทฤษฎีความสมดุลระหว่างประโยชน์ผู้สร้างสรรค์กับสังคม ตามที่ได้กล่าวมาแล้วด้วย

5. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายลิขสิทธิ์ในงานที่เกิดจากการสร้างสรรค์โดยปัญญาประดิษฐ์ ผู้ศึกษามีความเห็นว่าจะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมในบทกฎหมายต่าง ๆ แต่ละมาตรา เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนางานศิลปะที่ใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ จึงขอเสนอข้อเสนอแนะ เพื่อหาทางแก้ปัญหา ดังนี้

1. ปัญหาปัญญาประดิษฐ์ในฐานะผู้สร้างสรรค์งานอันมีลิขสิทธิ์ ควรเพิ่มเติมคำนิยามของบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 4 คำว่า “ปัญญาประดิษฐ์” “งานสร้างสรรค์ที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์” และ “ผู้สร้างสรรค์ร่วม” เพื่อให้กฎหมายสามารถบังคับใช้และสอดคล้องกับเทคโนโลยีที่ทันสมัยซึ่งในปัจจุบันเกิดประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการให้การรับรองคุ้มครองสิทธิอันเกิดจากการสร้างสรรค์งานของปัญญาประดิษฐ์ ดังนั้น การกำหนดสถานะทางกฎหมายของ “ปัญญาประดิษฐ์” เป็น “บุคคลอิเล็กทรอนิกส์” จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อไม่ให้งานสร้างสรรค์ดังกล่าวจะต้องเสียมูลค่าทางเศรษฐกิจไปจนส่งผลกระทบต่อผู้สร้างสรรค์เสียแรงจูงใจในการสร้างสรรค์งานที่มีคุณค่าต่อสังคมโดยรวม

นอกจากนี้ กฎหมายของประเทศไทยที่บังคับใช้ในปัจจุบันยังไม่มีบทบัญญัติที่รับรองสิทธิที่เกิดขึ้นโดย “ปัญญาประดิษฐ์” หรือ บุคคลอิเล็กทรอนิกส์ (AI) จึงมีสถานะทางกฎหมายเป็นเพียงทรัพย์สิน และก็ยังไม่มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของ “ปัญญาประดิษฐ์” หรือ บุคคลอิเล็กทรอนิกส์ (AI) จึงนำไปสู่ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการสามารถเป็นผู้ทรงสิทธิในงานที่สร้างสรรค์ที่มีลิขสิทธิ์ การกำหนดให้ “ปัญญาประดิษฐ์” หรือ บุคคลอิเล็กทรอนิกส์ (AI) ได้รับสถานะทางกฎหมายเสมือนอย่างเช่นมนุษย์ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ย่อมทำให้งานสร้างสรรค์ดังกล่าวได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์

2. ปัญหาทางที่สร้างสรรค์โดยปัญญาประดิษฐ์กับงานอันมีลิขสิทธิ์ ควรปรับปรุงแก้ไขค่านิยมของบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 6 โดยเพิ่มเติมการให้ความคุ้มครองเกี่ยวกับผลงานที่เกิดขึ้นจาก “ปัญญาประดิษฐ์” ทำให้เกิดสิทธิแก่บุคคล ส่งผลให้บุคคลดังกล่าวสามารถบังคับใช้สิทธิตามกฎหมายในการแสวงหาประโยชน์และสงวนสิทธิไม่ให้อื่นมาละเมิดอย่างชัดเจน และทำให้งานสร้างสรรค์ที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ไม่ตกเป็นสาธารณสมบัติ โดยเห็นควรกำหนดอายุความคุ้มครองในงานที่เกิดจากการสร้างสรรค์โดยปัญญาประดิษฐ์ในฐานะผู้สร้างสรรค์ร่วมกับมนุษย์ไว้ชั่วระยะเวลาหนึ่งอันจำกัด เพื่อตอบแทนนักลงทุนและนักพัฒนาปัญญาประดิษฐ์พร้อมกับสร้างความสมดุลของประโยชน์ที่สังคมจะได้รับ ซึ่งอายุความคุ้มครองนั้นไม่ควรกำหนดให้มีการผูกขาดนาน เพราะสาธารณชนจะได้รับประโยชน์น้อยลง และควรกำหนดให้ผู้ยื่นขอลิขสิทธิ์ต้องเปิดเผยเนื้อหาของงานของผู้สร้างสรรค์มีเนื้อหาที่สร้างโดยปัญญาประดิษฐ์เพื่อสร้างการรับรู้ที่ถูกต้องและเป็นจริงถึงแหล่งที่มาของงานสร้างสรรค์ชิ้นนั้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

จักรกฤษณ์ ควรพจน์. กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า. พิมพ์ครั้งที่ 6.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2559.

จุมพล ภิญญินวัฒน์ และ ภูมินทร์ บุตรอินทร์. คำอธิบายกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา. พิมพ์ครั้งที่ 1. โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2564.

ไชยยศ เหมะรัชตะ. ลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา (พื้นฐานความรู้ทั่วไป). พิมพ์ครั้งที่ 12.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2562.

นิวัฒน์ มีลาภ. กฎหมายลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2539.

อรสินี เชาวเลิศ. “ปัญหาการดัดแปลงงานดนตรี ศึกษารณการ cover เพลง เปรียบเทียบงานสร้างสรรค์สืบเนื่อง (Derivative Works) และงานแปลงรูป (Transformative Works).” การค้นคว้าอิสระ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2563.

ภาษาต่างประเทศ

Government of Canada. “Canadian Copyright Database.” <https://www.ic.gc.ca/app/opic-cipo/cpyrghts/dtls.do?fileNum=1188619&type=1&lang=eng>, 10 January 2023.

Howard B. Abrams. “Originality and Creativity in Copyright Law.” *Law and Contemporary Problems* 55, 2 (Spring 1992) 8.

Takashi B. Yamamoto. “AI Created Works and Copyright.” <https://www.itlaw.jp/AI%20Created%20Works%20and%20Copyright.pdf>, 12 December 2022.

Tony Analla. “Zarya of the Dawn: How AI is Changing the Landscape of Copyright Protection.” URL:<https://jolt.law.harvard.edu/digest/zarya-of-the-dawn-how-ai-is-changing-the-landscape-of-copyright-protection>, 10 April 2023.